

BONNIE GARMUS

**LECTII
DE
CHIMIE**

Traducere din limba engleză de
OANA DUȘMĂNESCU

NEMIRA

CAPITOLUL 1

NOIEMBRIE 1961

În 1961, când femeile purtau rochii strânse în talie, cu nasturi în față, se alăturau cluburilor de grădinărit și plimbau cohorte de copii dintr-un loc în altul în mașini fără centuri de siguranță, fără să se gândească deloc la asta; înainte să-i treacă prin cap cuiva că va urma o mișcare a anilor '60, cu atât mai puțin una pe care participanții o vor documenta pentru următorii șaiszeci de ani; pe vremea când marile războaie se terminaseră și războaiele secrete de-abia izbucniseră, iar oamenii începeau să gândească lucruri noi și să creadă că totul este posibil, mama lui Madeline Zott, o femeie în vârstă de treizeci de ani, s-a trezit, ca de obicei, înainte de venirea zorilor și a știut cu siguranță un lucru: viața ei se sfârșise.

În ciuda acestei certitudini, s-a dus în laborator să pregătească prânzul fiicei sale.

„Combustibil pentru studiu“, a scris Elizabeth Zott pe o bucățiță de hârtie pe care a îndesat-o în cutia cu prânzul fetei sale. Apoi s-a oprit, cu creionul în aer, de parcă s-ar fi răzgândit. „Fă sport în pauză, dar nu-i lăsa pe băieți să câștige automat“, a notat pe o altă hârtie. Apoi s-a oprit din nou, bătând cu creionul în masă. „Nu ți se pare“, a scris pe cea de-a treia bucată de hârtie, „că majoritatea oamenilor sunt oribili?“ Le-a pus pe ultimele două deasupra.

Mulți copii nu știu să citească și, dacă totuși o fac, de obicei e vorba despre cuvinte de tipul „muc“ și „da“. Dar Madeline citea de la trei ani și acum, la cinci ani, lecturase deja mare parte din opera lui Dickens.

Madeline era tipul *acela* de copil – genul care putea fredona un concert de Bach, dar nu era în stare să-și lege șireturile; care putea explica mișcarea de rotație a Pământului, dar se încurca la X și 0. Și asta era marea problemă. Copiii-minune în domeniul muzical sunt sărbătoriți cu surle și trâmbițe, copiii care încep foarte devreme să citească – nu. Pentru că astfel de cititori timpurii se pricep la un lucru la care se vor pricepe și ceilalți, în cele din urmă. Așadar, să fii primul nu e deloc special – e doar enervant.

Madeline înțelegea lucrul acesta. De-asta se străduia în fiecare dimineață – după ce mama ei pleca și în timp ce bona ei din vecini, Harriet, avea treburi de făcut – să scoată bilețelele din cutia de prânz, să le citească, apoi să le pună laolaltă cu celelalte, pe care le păstra într-o cutie de pantofi, în fundul dulapului său. Când ajungea la școală, se prefăcea că e la fel ca toți ceilalți copii: practic, analfabetă. Pentru Madeline, integrarea conta mai mult decât orice altceva. Iar argumentul ei era unul irefutabil: mama ei nu se integrase niciodată și uite ce pățise.

Zăcea în pat cu ochii închiși și aștepta – acolo, în orașul Commons din sudul Californiei, unde vremea era în mare parte caldă, dar nu prea caldă, unde cerul era albastru, dar nu foarte albastru, iar aerul era curat, pentru că așa era aerul atunci. Știa că în curând cineva o va săruta ușor pe frunte, o va mângâia încetisor pe umeri și-i va murmura la ureche: „Trăiește clipa“. Peste un minut, va auzi motorul unei mașini, un scârțâit de cauciucuri când Plymouth-ul va ieși cu spatele pe alee, schimbătorul trecând din marșarier în viteza întâi. Apoi mama ei veșnic deprimată va porni spre studioul de televiziune, unde își va pune un șorț și va intra pe platoul de filmare.

Emisiunea se numea *Cina la șase*, iar Elizabeth Zott era vedeta sa incontestabilă.

CAPITOLUL 2

PINE

Odinioară cercetătoare în domeniul chimiei, Elizabeth Zott era o femeie cu ten impecabil, care avea comportamentul inconfundabil al unei persoane care nu era mediocră și nu fusese niciodată așa.

Fusese descoperită, așa cum se întâmplă cu toate starurile autentice. Deși, în cazul lui Elizabeth, nu fusese văzută de cineva la o gelaterie, stând întâmplător pe vreo bancă sau la vreo întâlnire norocoasă. Nu, furtul – mai precis furtul de mâncare – dusese la descoperirea ei.

Povestea era simplă: o copilă pe nume Amanda Pine, care savura mâncarea într-un fel pe care unii terapeuți îl consideră încărcat de însemnătate, îi mânca prânzul lui Madeline. Asta pentru că prânzul lui Madeline nu era mediocru. În vreme ce alți copii își molfăiau sendvișurile cu unt de arahide și dulceață, Madeline își deschidea cutia în care găsea o felie zdravănă de lasagna, cu garnitură de dovlecei cu unt, un kiwi exotic tăiat în bucățele, cinci roșii cherry rotunjoare ca niște perle, o solniță micuță marca Morton, două fursecuri cu ciocolată, calde încă, și un termos roșu cu model eco-sez, plin cu lapte rece ca gheața.

Acest conținut era motivul pentru care toată lumea tânjea după prânzul lui Madeline, inclusiv Madeline însăși. Dar i-l oferea Amandei,

pentru că prietenia cere sacrificii, dar și pentru că Amanda era singura din toată școala care nu râdea de Madeline, care deja știa despre sine că e o ciudată.

De-abia când Elizabeth a observat că hainele atârnă pe silueta ascuțită a lui Madeline ca niște perdele prost croite, a început să se întrebe ce se întâmplă de fapt. Potrivit calculelor sale, consumul zilnic de calorii al lui Madeline era exact cel de care avea nevoie pentru o dezvoltare optimă, iar asta însemna că pierderea în greutate era imposibilă din punct de vedere științific. Să fi fost vorba de un puseu de creștere? Nu. Luase creșterea în considerare în calculele ei. O tulburare alimentară instalată devreme? Puțin probabil. La cină, Madeline mânca de parc-avea o foame de lup. Leucemie? Categorie, nu. Elizabeth nu era prăpăstioasă – nu era genul care să stea noaptea trează, închipuindu-și că fiica ei e atinsă de o boală incurabilă. Ca om de știință, a căutat întotdeauna o explicație rațională și, în clipa în care a cunoscut-o pe Amanda Pine, cu buzele pătate cu roșu de la sosul de roșii, a știut că a găsit-o.

— Domnule Pine, a spus Elizabeth, intrând hotărâtă în studioul local de televiziune, trecând pe lângă o secretară, într-o după-amiază de miercuri. Vă sun de vreo trei zile și nu ați avut curtoazia de a mă suna înapoi. Mă numesc Elizabeth Zott. Sunt mama lui Madeline Zott – fetele noastre sunt colege la Școala Primară Woody – și v-am sunat să vă spun că fiica dumneavoastră pretinde că e prietenă cu fiica mea ca să profite de ea.

Și, pentru că bărbatul părea derutat, a adăugat:

— Fiica dumneavoastră îi mănâncă prânzul fiicei mele.

— P-prânzul? a reușit să rostească Walter Pine, privind femeia absolut superbă care stătea în fața sa, în halatul alb de laborator care arunca o aură de lumină sacră, cu excepția unui singur detaliu: inițialele „E. Z.” brodate cu roșu deasupra buzunarului.

— Fiica dumneavoastră, Amanda, și-a reluat Elizabeth atacul, îi mănâncă prânzul fiicei mele. Se pare că povestea asta durează de luni întregi.

Walter se holba pur și simplu la ea. Înaltă și osoasă, cu părul de culoarea pâinii prea prăjite și unse apoi cu unt, pe care și-l prinsese cu un creion, Elizabeth stătea cu mâinile în șolduri, cu buzele roșii ca focul, cu pielea luminoasă și nasul drept. Își coborâse privirea asupra lui, de parcă ar fi fost un medic de pe front care încerca să stabilească dacă pacientul merită sau nu să fie salvat.

— Și faptul că se preface că e prietena lui Madeline doar ca să-i mănâncă prânzul, a continuat ea, este absolut reprobabil.

— Ăăă... cine ziceați că sunteți? s-a bâlbâit Walter.

— Elizabeth Zott! s-a răstit ea. Mama lui Madeline Zott!

Walter a dat din cap, străduindu-se să înțeleagă. Fiind de multă vreme producător al emisiunilor de după-amiază, se pricepea la chestiile melodramatice. Dar așa ceva? Continua să se holbeze. Tipa era senzațională. Era practic *uluit* de ea. Venise să dea vreo audiție?

— Îmi cer scuze, a spus el în cele din urmă. Dar toate rolurile de asistentă medicală au fost distribuite.

— Poftim? s-a războit femeia.

A urmat o pauză lungă.

— Amanda Pine, a repetat ea.

El a clipit, confuz.

— Fiica mea? Ah, a zis el, brusc alarmat, sărind în picioare. Ce-i cu ea? Sunteți medic? Ați venit din partea școlii?

— Doamne sfinte, nu, a răspuns Elizabeth. Sunt chimistă. Am bătut tot drumul până aici de la Hastings, în pauza mea de prânz, pentru că nu m-ați sunat.

Și când el a continuat să o privească la fel de surprins, ea a clarificat:

— Institutul de Cercetare Hastings? Acolo unde se fac descoperiri științifice de mare impact?

A expirat după ce a rostit sloganul fără noimă.

— Ideea e că depun mult efort să prepar o mâncare hrăitoare pentru Madeline – ceea ce sunt sigură că și dumneavoastră vă străduiți să faceți pentru propriul copil.

Când a observat că el o privește în continuare absent, a adăugat:

— Pentru că vă pasă de dezvoltarea cognitivă și fizică a Amandei. Pentru că știți că această dezvoltare se bazează pe echilibrul aportului de vitamine și minerale.

— Ideea e că doamna Pine...

— Da, știu. A dispărut de pe fața pământului. Am încercat s-o contactez, dar mi s-a spus că locuiește la New York.

— Suntem divorțați.

— Îmi pare rău să aud asta, dar divorțul nu are nicio legătură cu prânzul.

— Așa s-ar părea, dar...

— Bărbații *pot* pregăti prânzul, domnule Pine. Nu e imposibil din punct de vedere biologic.

— Absolut, a aprobat el, fâstâcându-se să-i ofere un scaun. Vă rog, doamnă Zott, vă rog, luați loc.

— Am ceva în ciclotron, a zis ea arțăgoasă, uitându-se în trecut la ceas. Ne-am înțeles sau nu?

— Ciclo...

— Accelerator subatomic de particule.

Elizabeth și-a aruncat o privire spre pereți. Erau plini cu afișe înrămate care făceau reclamă unor telenovele melodramatice și unor concursuri stupide de televiziune.

— Asta e munca mea, a zis Walter, brusc stânjenit de stupiditatea lor. Poate că ați văzut vreo emisiune?

Ea s-a întors spre el.

— Domnule Pine, a continuat pe un ton mai împăciuitor, îmi pare rău că nu am la dispoziție nici timpul, nici resursele necesare pentru a pregăti prânzul fiicei dumneavoastră. Amândoi știm

că hrana este catalizatorul care deblochează creierul, e ceea ce ne unește familiile și ne determină viitorul. Cu toate astea...

Și-a lăsat ideea neterminată, studiind cu ochii mijiți afișul unei telenovele în care o asistentă medicală îi acorda unui pacient niște îngrijiri destul de neobișnuite.

— Are cineva timp să învețe o națiune întreagă cum să gătească acea mâncare care contează? Mi-ar plăcea să am, dar nu e cazul. Dumneavoastră aveți?

Când a dat să plece, Pine, pentru că nu voia ca femeia să dispară și pentru că era cât se poate de confuz, a zis:

— Stați, vă rog, opriți-vă – *vă rog!* Ce... ce-ați spus? Că vreți să învățați întreaga națiune cum să prepare mâncare care... care *contează*?

Cina la șase a debutat patru săptămâni mai târziu. Și, chiar dacă Elizabeth nu era foarte încântată de idee – era cercetător în domeniul chimiei –, a acceptat slujba din motivele obișnuite: era bine plătită și ea avea un copil de crescut.

Din prima zi în care Elizabeth și-a pus șorțul și a intrat pe platu, lucrurile au fost clare: avea acel „ceva“, o calitate rară care te făcea să o privești cu încântare. Dar era și o persoană profundă – un om care nu accepta aiureli, un om atât de direct, încât ceilalți nu știau cum s-o ia. În vreme ce alte emisiuni de gătit aveau în rolurile principale bucătari cu firi blânde care beau cu nonșalanță cherry în fața camerelor de luat vederi, Elizabeth Zott era serioasă. Nu zâmbea niciodată. Nu făcea glume. Și felurile ei de mâncare erau la fel de cinstite și de firești ca ea însăși.

În decurs de șase luni, emisiunea lui Elizabeth a avut din ce în ce mai mult succes. Peste un an, devenise o adevărată instituție. În doi ani, își dovedise nu doar puterea misterioasă de a-i uni pe părinți cu copiii lor, ci și pe cetățeni cu patria lor. Nu era o exagerare

să spui că, atunci când Elizabeth Zott termina de gătit, o națiune întreagă se așeza să mănânce.

Până și vicepreședintele Lyndon Johnson îi urmărea emisiunea.

— Vrei știi ce *cred?* a zis el, în dorința de a scăpa de un reporter insistent. Cred că ar trebui să scrii mai puțin și să te uiți mai mult la televizor. Începe cu *Cina la șase* – tipa aia, Zott sau cum o cheamă, știe foarte bine ce face.

Și chiar știa. Nu o găseai niciodată pe Elizabeth Zott explicând cum se fac minisendvișurile cu castravete sau sufleurile delicate. Rețetele ei erau pentru mâncăruri consistente: tocane, ghiveciuri, lucruri gătite în tigăi mari din metal. Scottea mereu în evidență cele patru grupe de alimente. Credea în porții echilibrate. Și insista că orice fel de mâncare care merită pregătit trebuie să-ți ocupe mai puțin de o oră. Își încheia fiecare emisiune cu o replică pentru care devenise celebră:

— Copii, așezați masa! Mama voastră are nevoie de un răgaz.

Dar apoi, un reporter de seamă a scris un articol intitulat „De ce vom mânca tot ce ne pune-n farfurie“ și, în trecere, a poreclit-o „Lizzie cea Dulce“, un supranume care, pentru că era atât de potrivit în context, s-a lipit extrem de repede de ea. Din acea zi, străinii i-au spus Dulcica, dar fiica ei, Madeline, îi spunea mama și, deși era doar un copil, Madeline și-a dat seama că acea poreclă diminua talentele mamei sale. Era chimistă, nu bucătăreasă la televizor. Iar Elizabeth, stânjenită în fața singurului ei copil, s-a simțit copleșită de rușine.

Uneori, Elizabeth stătea întinsă noaptea în pat și se întreba cum ajunsese viața ei în punctul acesta. Dar întrebarea nu rămânea prea mult timp fără răspuns, căci deja știa motivul.

Numele lui era Calvin Evans.

CAPITOLUL 3

INSTITUTUL DE CERCETARE HASTINGS

*Cu zece ani în urmă
Ianuarie 1952*

Calvin Evans lucra și el la Institutul de Cercetare Hastings, dar, spre deosebire de Elizabeth, care muncea la înghesuială, el avea un laborator mare doar pentru sine.

Având în vedere realizările sale, poate că merita acest laborator. Până la vârsta de nouăsprezece ani făcuse deja cercetări cruciale care-l ajutaseră pe faimosul chimist britanic Frederick Sanger să obțină Premiul Nobel; la douăzeci și doi descoperise o cale mai rapidă de a sintetiza proteinele simple; la douăzeci și patru, descoperirea sa privind reactivitatea dibenzoselenofenului l-a propulast pe coperta revistei *Chemistry Today*. În plus, semnase șaisprezece lucrări științifice, primise invitații la zece conferințe internaționale și i se oferise o bursă la Harvard. De două ori. Pe care o refuzase. Tot de două ori. În parte, pentru că Universitatea Harvard îi respinsese, cu ani înainte, cererea de înscriere și, în parte, pentru că – mă rog, nu exista niciun alt motiv. Calvin era un tip genial, dar, dacă avea un mare cusur, acela era faptul că se pricepea de minune să țină ranchiună.

Pe lângă această „abilitate“, avea și reputația că e un om foarte nerăbdător. Ca mulți alți oameni geniali, Calvin pur și simplu nu înțelegea cum de nimeni altcineva *nu pricepe*. Era și introvertit, ceea ce nu reprezenta neapărat un cusur, dar era o însușire care de multe ori îl făcea să pară distant. Iar cel mai rău dintre toate, era canotor.

După cum poate depune mărturie orice om care nu practică acest sport, canotorii nu sunt deloc oameni cu care să te distrezi. Asta pentru că nu vor să discute despre altceva în afară de canotaj. Dacă strângi doi sau mai mulți canotori în aceeași încăpere, conversația trece de la subiecte normale – cum ar fi cele despre muncă sau vreme – la povești lungi și lipsite de sens despre bărci, bătături, vâsle, mânere, ergometre, pene, exerciții fizice, prize, desprinderi, recuperări, timpi, scaune, stocuri, alunecări, starturi, curse, sprinturi și despre apă – dacă era curgătoare sau nu. De-acolo, discuția divaghează de obicei la una despre lucrurile care au mers rău la ultimul antrenament, la cele care ar putea merge rău la următorul și la oamenii care au greșit sau urmează să greșească. La un moment dat, canotorii își întind mâinile și-și compară bătăturile. Dacă ești într-adevăr ghinionist, acest fapt poate fi urmat de câteva minute de reverențe pline de respect în timp ce unul dintre ei povestește despre cursa perfectă, când totul a părut atât de ușor.

În afară de chimie, canotajul era singurul lucru pentru care Calvin nutrea o pasiune autentică. De fapt, canotajul fusese motivul pentru care se înscrișese la Harvard din capul locului: în 1945, a vâsli pentru Harvard însemna a vâsli pentru cei mai buni. Sau, mai bine zis, pentru cei mai buni de pe *locul al doilea*. Cei de la Universitatea din Washington erau *cei mai buni*, dar aceasta era în Seattle și se știe că în Seattle plouă mult. Calvin ura ploaia. De aceea, a căutat mai departe, la celălalt Cambridge, din Anglia,

spulberând astfel unul dintre cele mai mari mituri despre oamenii de știință: faptul că s-ar pricepe la cercetare.

În prima zi în care Calvin a ieșit cu barca pe Cam, a plouat. În a doua zi, a plouat. În a treia zi, la fel.

— Așa plouă pe-aici *tot* timpul? s-a văcărit Calvin în timp ce căra pe umeri, alături de coechipierii lui, ambarcațiunea grea din lemn, lăsând-o apoi pe ponton.

— Oh, în niciun caz, l-au liniștit ei, de obicei vremea e blândă în Cambridge.

Apoi s-au uitat unii la alții ca și cum și-ar fi confirmat ceea ce bănuiau de mult timp: americanii erau idioți.

Din păcate, idioțenia sa se extindea și la relații – ceea ce era o mare problemă, de vreme ce Calvin își dorea foarte mult să se îndrăgostească. În toți cei șase ani singuratici pe care i-a petrecut la Cambridge, a reușit să invite în oraș cinci femei și, dintre cele cinci, doar una a fost de acord să iasă cu el și a doua oară. Și asta doar pentru că a crezut că era altcineva la telefon când a răspuns. Principala lui problemă era lipsa de experiență. Era ca un câine care, după ani întregi de strădanii, prinde o verighetă și apoi nu are nici cea mai vagă idee ce are de făcut cu ea.

— Salutare... ăăă, a spus el, iar inima îi bătea puternic, mâinile i s-au umezit de emoție și mintea i s-a golit dintr-odată când femeia i-a deschis ușa. Debbie?

— Mă cheamă *Deirdre*, a oftat aceasta, aruncând o privire nefericită spre ceas, gest pe care avea să-l repete de nenumărate ori.

La cină, conversația a oscilat între descompunerea moleculară a acizilor aromatici (Calvin) și filmele care rula pe-atunci (Deirdre), între sinteza proteinelor nonreactive (Calvin) și întrebarea dacă lui îi place sau nu să danseze (Deirdre), trecând apoi la „uite cât e ceasul“, era deja 8:30 seara și el trebuia să vâslească de dimineață, așa că urma s-o ducă direct acasă (Calvin).

Nu mai e nevoie să pomenim că n-a avut parte de prea mult sex în urma acestor întâlniri. De fapt, n-a avut parte deloc de sex.

— Nu-mi vine să cred că nu-ți iese combinația, i-au zis colegii de echipă de la Cambridge. Fetele îi *adoră* pe canotori.

Ceea ce nu era adevărat.

— Și, chiar dacă ești american, nu arăți rău.

Ceea ce, de asemenea, nu era adevărat.

O parte a problemei era postura lui Calvin. Avea o înălțime de un metru și nouăzeci și cinci de centimetri, era deșirat și subțire, dar gârbovit spre dreapta – probabil efectul poziției în care vâslea. Dar cel mai mare necaz era fața. Avea o înfățișare singuratică, exact ca un copil care fusese nevoit să crească de unul singur, cu ochi mari și cenușii, un păr blonduț și ciufulit și niște buze purpurii, aproape în permanență umflate, pentru că avea tendința să și le muște. Avea tipul acela de chip pe care unii l-ar considera ușor de uitat, o fizionomie submediocră care nu dădea de gol nici setea de cunoaștere, nici inteligența care se ascundeau dincolo de ea, cu excepția unei singure trăsături de o importanță crucială: dinții, care erau albi și drepți și care-i salvau întreaga față de fiecare dată când zâmbea. Din fericire, mai ales după ce s-a îndrăgostit de Elizabeth Zott, Calvin zâmbea tot timpul.

Prima oară s-au întâlnit – sau, mai degrabă, au avut un schimb de replici – într-o marți dimineață, la Institutul de Cercetare Hastings, laboratorul particular din însoritul sud al Californiei, unde Calvin, care își dăduse doctoratul la Cambridge în timp-record și primise patruzeci și trei de oferte de angajare, a acceptat o slujbă parțial datorită reputației locului, dar mai ales datorită lipsei precipitațiilor. În Commons nu ploua prea mult. Elizabeth, pe de altă parte, a acceptat oferta celor de la Hastings pentru că era singura pe care o primise.

Stând la intrarea în laboratorul lui Calvin Evans, Elizabeth a observat mai multe indicatoare mari și amenințătoare:

NU INTRAȚI!
EXPERIMENT ÎN DERULARE!
ACCESUL INTERZIS!
PĂSTRAȚI DISTANȚA!

Apoi a deschis ușa.

— Bună, a strigat ea peste glasul lui Frank Sinatra, care urla dintr-un difuzor așezat strâmb în mijlocul încăperii. Trebuie să vorbesc cu cine e responsabil aici.

Calvin, surprins să audă o voce, și-a scos capul de după o centrifugă mare.

— *Iertați-mă, domnișoară!* a țipat iritat, purtând o pereche uriașă de ochelari care-l protejau de chestia care clocotea în dreapta sa, dar intrarea e interzisă în zona aceasta. N-ați citit semnele?

— Ba le-am citit, a țipat și Elizabeth, ignorându-i tonul și traversând laboratorul ca să închidă muzica. Gata. Acum ne putem auzi.

Calvin și-a mușcat buzele și a repetat:

— Nu aveți voie aici. *Semnele.*

— Da, mă rog, mi s-a spus că e un surplus de pahare Berzelius în laboratorul dumneavoastră, iar la parter am rămas fără. Scrie aici, a zis ea, vârându-i sub nas o hârtie. Mi-a dat voie managerul de inventar.

— N-am auzit nimic despre asta, a replicat Calvin, studiind hârtia. Și îmi pare rău, dar nu se poate. Am nevoie de toate paharele. Poate c-ar fi mai bine să discut cu un chimist de la parter. Spuneți-i șefului dumneavoastră să mă sune.

Și s-a întors la treaba lui, pornind din nou boxa. Elizabeth nu s-a clintit.